

**Ενδεικτικά Προγράμματα Λογοθεραπευτικής
Προσέγγισης με Επιστημονική Τεκμηρίωση
σε Παιδιά με Ειδική Γλωσσική Διαταραχή**

**Αναστασία Αρχοντή
Λογοθεραπεύτρια, MSc, MRCSLT**

Ειδική Γλωσσική Διαταραχή (ΕΓΔ)

Τα παιδιά με ΕΓΔ μπορεί να εμφανίζουν δυσκολίες σε:

- Φωνολογία
- Σημασιολογία
- Σύνταξη
- Μορφολογία
- Πραγματολογία

(Bishop, 2004)

Σύνταξη + Μορφολογία = Γραμματική

Η Γραμματική σε Παιδιά με ΕΓΔ

Δυσκολίες:

- Σύντομες, απλές προτάσεις με γραμματικά λάθη (Ebbels, 2014).
- Περιορισμένη κατανόηση μεγαλύτερων και πιο σύνθετων προτάσεων (Ebbels, 2014).
- Οι δυσκολίες που εντοπίζονται προσχολικά είναι πιθανόν να **επιμείνουν** (Clark *et al.*, 2007).

Η Γραμματική σε Παιδιά με ΕΓΔ

Δυσκολίες σε:

- μορφολογία ρήματος
- συντακτικό (π.χ., παθητική φωνή)
- διατύπωση ερωτήσεων
- επιλογή του ρηματικού ορίσματος
- χρήση γραμματικών μορφημάτων (π.χ., παράλειψη ή/και αντικαταστάσεις άρθρων)

(van der Lely & Ullman, 2001; Fey *et al.*, 2003)

Έρευνες στη Γραμματική σε παιδιά με ΕΓΔ

Αντικείμενο ερευνητικής μελέτης.

Ωστόσο,

- περιορισμένες μελέτες.
- αφορούν κυρίως σε παιδιά προσχολικής ή πρώτης σχολικής ηλικίας.
- αφορούν κυρίως στην Αγγλική γλώσσα.

Εν γένει, η παρέμβαση θεωρείται αποτελεσματική, ανεξάρτητα από τους στόχους ή τις μεθόδους που χρησιμοποιήθηκαν (Ebbels, 2014).

Προγράμματα παρέμβασης στη γραμματική σε παιδιά με ΕΓΔ

Κύριος στόχος: Βελτίωση των δεξιοτήτων γραμματικής.

Ωστόσο, κάθε πρόγραμμα παρέμβασης πρέπει να στηρίζεται σε:

- Προσεκτική αξιολόγηση του γλωσσικού προφίλ του παιδιού.
- Εκτίμηση της επίδρασης αυτών των δυσκολιών στην κοινωνική, ακαδημαϊκή και γνωστική επίδοση του παιδιού (Fey *et al.*, 1995)

Προγράμματα παρέμβασης στη γραμματική

Εστίαση σε **δύο** βασικές μεθόδους παρέμβασης:

- Τη διευκόλυνση της γραμματικής
- Τις μεταγλωσσικές μεθόδους

Προγράμματα παρέμβασης για τη διευκόλυνση της γραμματικής

- Έχουν διερευνηθεί ευρέως.
- Εστιάζουν στην αύξηση της συχνότητας εμφάνισης των γραμματικών τύπων- στόχων.
- Τρεις πιο συνηθισμένες προσεγγίσεις:
 - ① Μίμηση
 - ② Παρουσίαση προτύπου
 - ③ Αναδιατύπωση

(Ebbels, 2014)

Η προσέγγιση της μίμησης

Βήματα:

- ① Ενήλικας: μη λεκτικό ερέθισμα (πχ μία εικόνα) και ένα γραμματικό τύπο-στόχο.
- ② Παιδί: Μίμηση του γραμματικού τύπου-στόχου.
- ③ Ενίσχυση των σωστών παραγωγών.
- ④ Αύξηση στην ορθή παραγωγή του τύπου-στόχου ως απόκριση στο μη λεκτικό ερέθισμα σταδιακή μείωση παροχής ενίσχυσης από τον ενήλικα.

Κλινικό Παράδειγμα: Μίμηση

- **Στόχος: Παραγωγή αόριστου τύπου**
- **Ερεθίσματα: ρήματα ενέργειας**
- **Παρουσίαση: Ο θεραπευτής εμφανίζει την εικόνα και λέει την πρόταση. Μετά ζητάει από το παιδί να πει την ίδια πρόταση όπως την ακούει.**
- **Παράδειγμα: «Το αγόρι έπλυνε τα χέρια του. Πες, το αγόρι έπλυνε τα χέρια του».**

Η προσέγγιση της μίμησης

Αποτελεσματικότητα μεθόδου:

- παραγωγή συντακτικού (Matheny & Panagos, 1978)
- παραγωγή *κλειστών* ερωτήσεων, τύπου *ναι/όχι* (Mulac & Tomlinson, 1977).

Η προσέγγιση της παροχής προτύπου

- Απουσία απόκρισης.
- Εστίαση στα ερεθίσματα.
- Απουσία άμεσης καθοδήγησης της προσοχής σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά.
- Παρουσία ή απουσία καθοδηγούμενης παραγωγής.

(Weismer & Branch, 1989)

Κλινικό παράδειγμα: Παροχή προτύπου χωρίς καθοδηγούμενη παραγωγή

- Στόχος: Διατύπωση ερωτήσεων
- Διαδικασία: η ώρα της σιωπής (εικόνα με 1 αυτί) .
- Εντολές: «Αυτή είναι η ώρα της σιωπής. Μόνο θα ακούς τώρα. Άκου πως κάνω μία ερώτηση».

Η προσέγγιση της παροχής προτύπου με καθοδηγούμενη παραγωγή

- Απουσία μίμησης προτύπου.
- Παραγωγή μίας καινούριας πρότασης με τον ίδιο γραμματικό τύπο – στόχο.
- Επανατροφοδότηση.
- Σταδιακή μείωση παροχής προτύπου + αύξηση της χρήσης του νέου γραμματικού τύπου-στόχου.

(Weismer & Branch, 1989)

Κλινικό παράδειγμα: Παροχή προτύπου με καθοδηγούμενη παραγωγή

- **Στόχος: Διατύπωση ερωτήσεων.**
- **Διαδικασία: η ώρα του στόματος (εικόνα με 1 στόμα).**
- **Εντολές: «Τώρα θα πρέπει πρώτα να ακούσεις και μετά να μιλήσεις. Πρώτα, θα ακούσεις πώς κάνω την ερώτηση. Μετά, θα κάνεις εσύ την ερώτηση».**
- **Σχόλια: «Κατάλαβα πώς έκανες την ερώτηση». «Δεν κατάλαβα πώς έκανες την ερώτηση. Θυμήσου πώς έκανα εγώ την ερώτηση».**

Η προσέγγιση της παροχής προτύπου

Μελέτες έδειξαν βελτίωση σε:

- χρήση συγκεκριμένων γραμματικών τύπων (πχ το ρήμα *is/don't*) (Weismer & Branch, 1989).
- παραγωγή ερωτήσεων με ερωτηματικές λέξεις (Wilcox & Leonard, 1978).
- Καθοδηγούμενη παραγωγή = πιο σταθερό μαθησιακό αποτέλεσμα.
- Περιπτώσεις χωρίς βελτίωση (π.χ., στην διδασκαλία της αντωνυμίας *he*) (Weismer & Branch, 1989).

Η προσέγγιση της αναδιατύπωσης

- Μη παρεμβατική επικοινωνιακή διαδικασία.
- Σταδιακή διδασκαλία.
- Παιχνίδι ως επικοινωνιακό πλαίσιο.
- Μία τροποποιημένη εκδοχή: περίπτωση αποτυχημένης παραγωγής (Camarata *et al.*, 1996).

Κλινικό Παράδειγμα: Αναδιατύπωση

- **Στόχος: Παραγωγή αορίστου χρόνου**
- **Δραστηριότητα: Παιχνίδι ρόλων με κούκλες**
- **Παράδειγμα:**
 - **Παιδί: « Το αρκουδάκι πέφτει κάτω».**
 - **Θεραπευτής: « Ναι, το αρκουδάκι έπεσε κάτω».**

Η προσέγγιση της αναδιατύπωσης

Μελέτες έδειξαν:

- Βελτίωση των γραμματικών τύπων – στόχων.
- Μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα της αναδιατύπωσης στην αυθόρμητη χρήση των γραμματικών τύπων-στόχων

(Ebbels, 2014)

Σύνοψη των προσεγγίσεων για τη διευκόλυνση της γραμματικής

- Εκφραστική μορφολογία και σύνταξη σε παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας, σε 1-1 συνεδρίες.
- Παροχή προτύπου + παραγωγή γραμματικού τύπου-στόχου.
- Αναδιατύπωση = γενίκευση > μίμηση.
- Αλληλεπίδραση τύπου δυσκολίας και προσέγγισης.

Μεταγλωσσικές προσεγγίσεις

- Άμεση διδασκαλία της γλώσσας με οπτικές βοηθήματα.
- Άμεση διδασκαλία των κανόνων ➡ εκμάθηση γραμματικής (Ebbels *et al.*, 2013).
- Δύο προγράμματα:
 - ❖ Σημασιολογική Ενίσχυση βάσει Χρώματος (Colourful Semantics) (Bryan, 1997)
 - ❖ Κωδικοποιημένα Σχήματα (Ebbels, 2007)

Σημασιολογική Ενίσχυση βάσει Χρώματος

- Κωδικοποίηση θεματικών ρόλων βάσει **χρώματος**.
- Αποτελεσματικότητά μεθόδου ? (Guenduzi, 2003; Spooner, 2002)

Χρώματα → Ρόλοι Κλειδιά

Ποιος;

Τι κάνει;

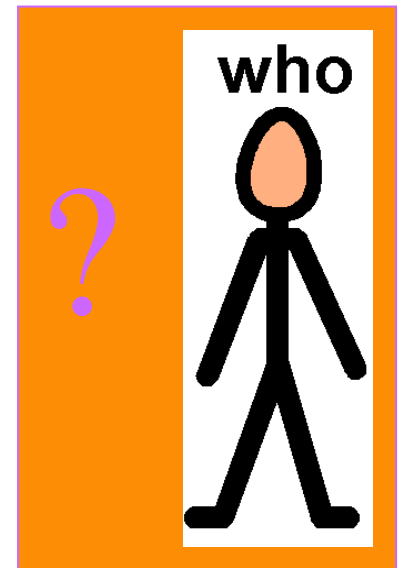
Τι;

Που;

Ποιος; = Πορτοκαλί = Ουσιαστικά

Μπορεί να περιλαμβάνει:

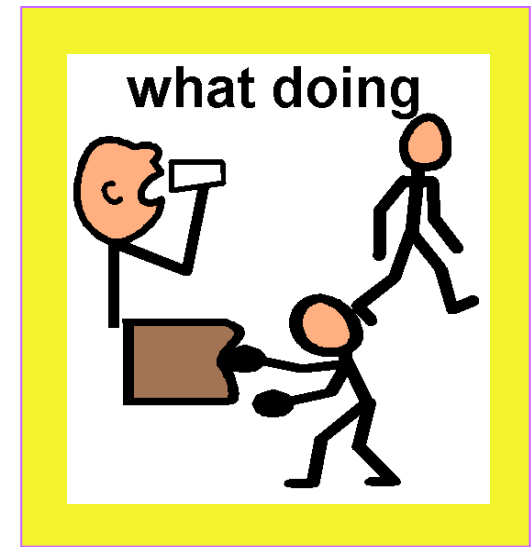
- ανθρώπους π.χ., άνδρας, παιδί
- ζώα π.χ., άλογο, σκύλος
- επαγγέλματα π.χ., γιατρός, κομμώτρια
- αντωνυμίες π.χ., αυτός, αυτή
- επίθετα π.χ., μεγάλος, καφέ

Τι κάνει; = κίτρινο = ρήματα

Μπορεί να περιλαμβάνει:

- Ρήματα Αμετάβατα (κοιμάμαι, κάθομαι)
- Ρήματα Μεταβατικά (πλένω, ρίχνω)
- Διαφορετικές πτώσεις (Αόριστος, Ενεστώτας, Μέλλοντας)

Άλλα επίπεδα...

➤ **Τι;** = πράσινο = ουσιαστικά

Μπορεί να περιλαμβάνει: ουσιαστικά
π.χ., αυτοκίνητο, μπάλα

➤ **Πού;** = κόκκινο = πρόθεση+ ουσιαστικό

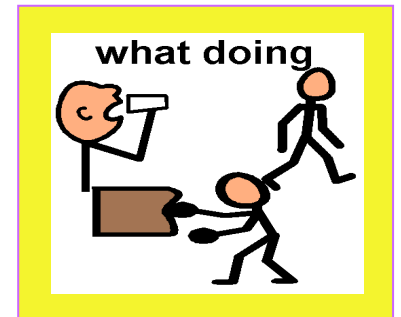
Π.χ. στον κήπο, στο πάρκο

Συνδυασμός επιπέδων

Το αγόρι

ΠΕΤΑΕΙ

την μπάλα

Κωδικοποιημένα Σχήματα

- Συνδυασμός σχημάτων, χρωμάτων και συμβόλων.
- Σκοπός: σύνθετες προτασιακές δομές και μορφολογία ρημάτων.
- Κάθε μέρος του λόγου = ένα χρώμα.
- Κάθε φράση = ένα σχήμα.
- Αποτελεσματικότητα συστήματος (Ebbels & van der Lely, 2001; Ebbels, 2007a).

Χρώματα → Μέρη του λόγου

- Ουσιαστικά /αντωνυμίες (αγόρι, χέρια, εγώ)
- Άρθρα/ κτητικές (το, ένα, μου)
- Ρήματα (πλένω, γίνομαι)
- Επίθετα (βρώμικα, καλό)
- Προθέσεις (μέσω, σε)
- Επιρρήματα (γρήγορα, καλά)
- Σύνδεσμοι (και, γιατί, αν)

Κατηγορία φράσεων → σχήμα – ερώτηση – χρώμα - σύμβολο

Ποιος; Τι;

Τι
κάνει;

Πώς είναι;
Τι νιώθει;

Ποιον;
Τι;

Πού;

Πώς;
Πότε;

Παράδειγμα

Το αγόρι

πλένει τα βρώμικα χέρια του στο μπάνιο.

Σύνοψη των μεταγλωσσικών προσεγγίσεων

- Αποτελεσματικότητα σε παιδιά σχολικής ηλικίας με ΕΓΔ.
- Περιορισμένες μελέτες με πειραματικό έλεγχο.
- Περαιτέρω διερεύνηση.

Παράγοντες που επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα της παρέμβασης

- Μελέτες σε περιορισμένο αριθμό γραμματικών φαινομένων.
- Έμφαση στην **παραγωγή** και όχι στην κατανόηση της γραμματικής.
- Σύγκριση προγραμμάτων παρέμβασης για διαφορετικές ηλικιακές ομάδες και διαφορετικό προφίλ γλωσσικών δεξιοτήτων.
- Διατήρηση της προόδου μετά την παρέμβαση.
- Γενίκευση των αποτελεσμάτων παρέμβασης.
- Μέθοδοι χορήγησης.

Κλινικές προεκτάσεις

- Σχεδιασμός προγραμμάτων παρέμβασης βάσει έγκυρων και αξιόπιστων δεδομένων.
- Επιλογή προγράμματος παρέμβασης βάσει του γλωσσικού προφίλ του παιδιού και ξεκάθαρων γλωσσικών στόχων.
- Τακτικός έλεγχος αποτελεσματικότητας παρέμβασης.

Ευχαριστώ

Περαιτέρω ενημέρωση....

<https://www.thecommunicationtrust.org.uk/whatworks>

<http://www.speechbite.com>

Ερωτήσεις;

Βιβλιογραφία

- Bishop, D. V. M. (2004). Specific language impairment: Diagnostic dilemmas. In L. Verhoeven & H. Van Balkom (Eds.), *Classification of developmental language disorders* (pp 309-326). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Bryan, A. (1997). 'Colourful Semantics'. In S. Chiat, J. Law & J. Marshall (Eds), *Language disorders in children and adults: psycholinguistic approaches to therapy*. London: Whurr.
- Clark A, O'Hare A, Watson J, Cohen W, Cowie H, Elton R, et al. (2007) Severe receptive language disorder in childhood-familial aspects and long-term outcomes: Results from a Scottish study. *Archives of Disease in Childhood*, 92, 614-19.
- Ebbels, S. H. (2007) Teaching grammar to school-aged children with specific language impairment using Shape Coding. *Child Language Teaching and Therapy* 23: 67-93.
- Ebbels, S. H. (2014). Effectiveness of intervention for grammar in school-aged children with primary language impairments: A review of the evidence. *Child Language Teaching and Therapy*, 30(1), 7-40.

Βιβλιογραφία

- Ebbels, S.H., Maric, N., Murphy, A., & Turner, G. (2013) . Improving comprehension in adolescents with severe receptive language impairments: A randomised control trial of intervention for coordinating conjunctions. *International Journal of Language and Communication Disorders*. Article first published online: DOI: 10.1111/1460-6984.12047.
- Ebbels, S. H., & van der Lely, H. (2001). Meta-syntactic therapy using visual coding for children with severe persistent SLI. *International Journal of Language and Communication Disorders*, 36, 345–50.
- Fey, M. E., Catts, H. W., & Larrivee, L. S.(1995). Preparing preschoolers for the academic and social challenges of school. In M. E. Fey, J. Windsor, & S. F. Warren (Eds.), *Language intervention: preschool through the elementary years* (pp. 3-38). Baltimore: Paul H. Brookes.
- Fey, M. E., Steven, H. L., & Finestack, H. L. (2003).Ten principles of grammara facilitation for children with specific language impairments. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 12, 3-15.

Βιβλιογραφία

- Guendouzi, J. (2003). 'SLI', a generic category of language impairment that emerges from specific differences: A case study of two individual linguistic profiles. *Clinical Linguistics and Phonetics*, 17, 135–52.
- Matheny, N., & Panagos, J. (1978). Comparing the effects of articulation and syntax programs on syntax and articulation improvement. *Language, Speech and Hearing Services in Schools*, 9, 57-61.
- Mulac, A., & Tomlinson, C.N. (1977). Generalization of an operant remediation program for syntax with language delayed children. *Journal of Communication Disorders*, 10, 231–43.
- Spooner, L. (2002) . Addressing expressive language disorder in children who also have severe receptive language disorder: A psycholinguistic approach. *Child Language Teaching and Therapy*, 18, 289–313.

Βιβλιογραφία

- Van der Lley, H. K. J., & Ullman, M. T. (2001). Past tense morphology in specifically language impaired and normally developing children. *Language and Cognitive Processes*, 16(2/3), 177-217.
- Weismer, S. E., & Branch, J. M. (1989). Modeling versus modeling plus evoked production training: a comparison of 2 language intervention methods. *Journal of Speech and Hearing Disorders*, 54, 269-281.

Πίνακας χρωμάτων ως κώδικες

Χρώμα	Μέρος του Λόγου
Κόκκινο	Ουσιαστικό, Αντωνυμία
Ροζ	Άρθρο, Κτητικές Αντωνυμίες
Κίτρινο	Ρήμα
Πράσινο	Επίθετο
Μπλε	Πρόθεση
Μωβ	Συνδετικές λέξεις
Πορτοκαλί	Subordinating conjunction

Παράδειγμα Κωδικοποιημένων Σχημάτων

- Πρόταση: Το αγόρι πετάει την μπάλα μέσα στο κουτί.
- Κωδικοποίηση βάσει χρώματος:

Το αγόρι πετάει την μπάλα μέσα στο κουτί.

- Κωδικοποίηση βάσει σχήματος:

Το αγόρι (ονοματική φράση) = κύκλος,

πετάει την μπάλα (ρηματική φράση) = εξάγωνο,

μέσα στο κουτί (εμπρόθετη φράση) = σύννεφο

Το αγόρι

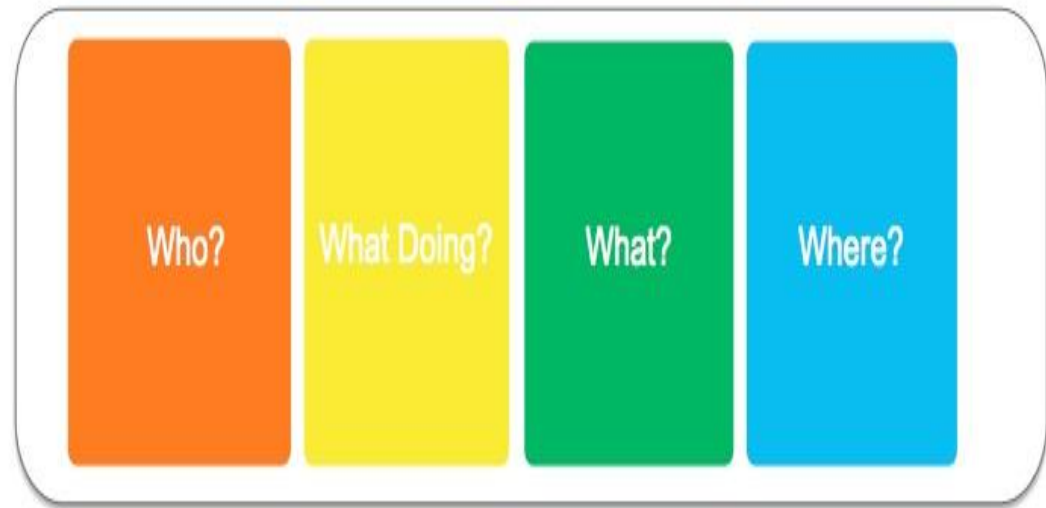

πετάει
την
μπάλα

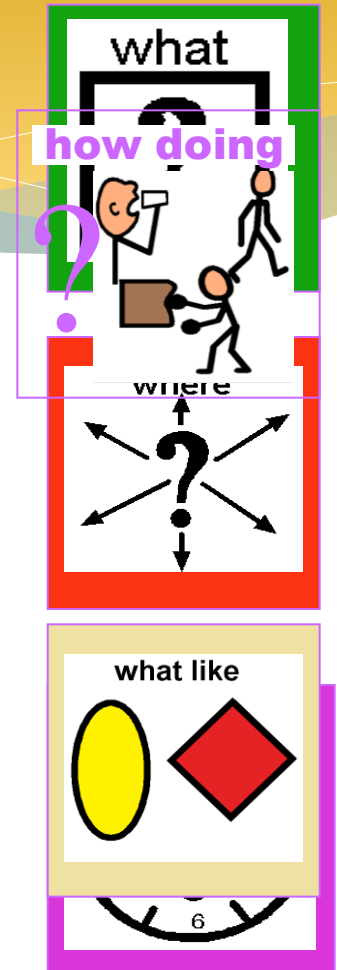

μέσα στο
κουτί

Χρώματα → Ρόλοι Κλειδιά

- * Τι; = πράσινο = αντικείμενα/ουσιαστικά
- * Π.χ. πλένω αυτοκίνητο, πετάω την μπάλα
- * Που = κόκκινο
- * Π.χ. στον κήπο, στο πάρκο

Παράδειγμα

Ποιος;

Το αγόρι

Τι κάνει;

πλένει

Τι;

τα χέρια του

Που;

στο μπάνιο